

УДК: 37.01:(796.01+796.05):343.8-057.8(477) (045)

Дмитро Петрик
аспірант кафедри педагогіки,
психології і методики фізичного виховання
Національний університет “Чернігівський колегіум” імені
Т. Г. Шевченка, старший викладач кафедри фізичної підготовки
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID ID: 0000-0003-1852-5780
dimon_petryk@ukr.net

Валерій Пліско
доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки,
психології і методики фізичного виховання
Національний університет “Чернігівський колегіум”
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна
ORCID ID: 0000-0001-8714-985X
pliskoej@ukr.net

УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ В РІЗНИХ НЕШТАТНИХ СИТУАЦІЯХ СПІВРОБІТНИКАМИ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто умови, причини створення конфліктних ситуацій, психологію співробітника та правопорушника, застосування заходів фізичного впливу в різних ситуаціях, а також вирішення конфлікту за допомогою тактичних моментів.

У дослідженні були використані такі методи: анкетування, педагогічне спостереження, аналіз документів та літературних джерел.

© Петрик Д., Пліско В.

Підтверджено дані про умови застосування заходів фізичного впливу співробітниками Державної кримінально-виконавчої служби України в різних нештатних ситуаціях.

У ході дослідження визначено за яких умов та причин відбуваються конфліктні ситуації, як психологічно співробітник та правопорушник поводить себе. З метою припинення протиправних дій як саме застосовувалися заходи фізичного впливу в різних ситуаціях, також знайшли варіанти вирішення конфлікту за допомогою тактичних моментів. У статті проаналізовано науково-методичну літературу провідних вітчизняних та міжнародних фахівців, нормативно-правові акти, що безпосередньо стосуються Державної кримінально-виконавчої служби України (ДКВС України). Дослідження проводилось серед практичних працівників, які проходять службу на посадах начальників відділів, заступників начальника відділів, старших інспекторів оперативних підрозділів міжрегіональних управлінь, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВС України. Встановлені та охарактеризовані місця, де саме відбулась подія. Визначено орієнтовний час доби, темне чи освітлене місце в якому сталася конфліктна ситуація та її часові характеристики. Встановлено хто був ініціатором конфліктної ситуації та які причини створення конфлікту. Проаналізовано психологію правопорушника та співробітника в момент конфлікту. Сформульовано психологічні стани співробітника, які впливають на ефективність дій. Розкрито за рахунок яких заходів фізичного впливу та спеціальних засобів на практиці вирішуються дані конфлікти. Знайдено найбільш раціональні способи вирішення конфлікту та, які тактичні моменти застосовувались з обох сторін. Зрозуміло, яка кількість працівників і правопорушників приймали участь у подіях. Встановлено яким був ступінь загрози для життя. Проаналізовано хто отримав травми та яким виявився результат завершення конфліктної ситуації.

Ключові слова: Державна кримінально-виконавча служба України; співробітник; правопорушник; заходи фізичного впливу; конфліктна ситуація.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Співробітники поліції, служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної

гвардії України виконують в межах чинного законодавства та покладених на них державою обов'язки, в контексті протидії, запобіганню злочинам та затриманні злочинців, осіб, що підозрюються у вчиненні злочину та інших правопорушників. Під час затримання злочинців правоохоронці, як правило, озброєнні вогнепальною зброєю та переважають чисельністю над правопорушниками.

Вищезазначене свідчить про те, що співробітник самостійно вирішує, коли і як застосовувати заходи фізичного впливу проти злочинців. У нашому випадку співробітники установ виконання покарань ДКВС України під час безпосереднього виконання своїх службових обов'язків можуть не здогадуватись, де і за яких обставин їм знадобиться застосовувати прийоми рукопашного бою для відбиття нападу з боку ув'язнених чи засуджених, окрім випадків передбачених законодавством. У разі протиправних дій з боку засуджених персонал установи буде застосовувати заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в обмеженому просторі (камера, спальне приміщення, службові кабінети, коридор та інші приміщення), що в свою чергу вимагає більшої концентрації, злагодженість рухів та дій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час підготовки матеріалів для нашого дослідження було проведено аналіз науково-методичної літератури, яка охоплює питання застосування заходів фізичного впливу поліцейськими, військовослужбовцями національної гвардії України та служби безпеки України. Так, питанням вдосконалення техніки рукопашного бою майбутніх спеціалістів Служби безпеки України займався І. І. Вако [2], визначали коефіцієнти ефективності застосування заходів фізичного впливу правоохоронцями МВС України С. Б. Малолєпший, М. Г. Калюжний, О. В. Хацаюк. [3], розраховував тензодинамометричні та просторово-часові характеристики захисної рухової реакції правоохоронця у відповідь на напад озброєного супротивника Р. М. Радзієвський [4].

Досліджуючи зарубіжні джерела за тематикою службово-прикладних єдиноборств, узятих на озброєння поліцейськими (Д. І. Лоулер (2001 р.), Д. Ф. Гіблі (1991 р.)), слід зазначити, що Д. І. Лоулер у своїй праці [7] звертає увагу на техніку прикладного рукопашного бою жі-

нок-поліцейських. Не можна пропустити також роботу В. І. Пліска та Радзієвського Р. М. “Навчання майбутніх правоохоронців в умінні упереджувати розвиток конфліктної ситуації за суб’єктивними ознаками”. Дослідження спрямоване на удосконалення підготовки працівників правоохоронних органів в умінні розв’язувати або не допускати розвиток конфліктних ситуацій [8]. В юридичній площині питаннями застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених, займався Колб І. О. [9].

Мета статті – розглянути умови, причини створення конфліктних ситуацій, психологію співробітника та правопорушника, застосування заходів фізичного впливу в різних ситуаціях, а також вирішення конфлікту за допомогою тактичних моментів.

2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті були використані такі методи дослідження: анкетування, педагогічне спостереження, аналіз документів та літературних джерел.

Підтверджено дані про умови застосування заходів фізичного впливу співробітниками Державної кримінально-виконавчої служби України в різних нештатних ситуаціях.

Визначено за яких умов та причин відбуваються конфліктні ситуації, як психологічно співробітник та правопорушник поводить себе. Які заходи фізичного впливу необхідно застосовувати в різних ситуаціях, а також за допомогою яких тактичних моментів досягається вирішення конфлікту.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Письмове опитування відбувалось серед діючих практичних працівників, які проходять службу на посадах начальників відділів, заступників начальника відділів, старших інспекторів оперативних підрозділів міжрегіональних управлінь, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДКВС України. Анкета була розроблена для сформування вмінь та навичок володіння заходами фізичного впливу працівниками ДКВС України у різних нештатних ситуаціях.

Респонденти під час заповнення анкети описували реальні конфліктні ситуації, в яких вони безпосередньо брали участь.

Першим питанням було “місце, де саме відбулась конфліктна подія”.

Проаналізувавши варіанти відповідей, можна виділити такі дві групи: конфліктні ситуації, які трапились у виправній колонії, та ситуації, які відбулись в слідчих ізоляторах та установах виконання покарань.

Події, що мали місце у виправних колоніях, були:

у приміщенні чергової частини установи та біля нього – 3 випадки;

у відділенні соціально-психологічної служби – 9 випадків;

на комунально-побутових об'єктах (їдальня, лазня, пральня) – 2 випадки;

на території житлової зони (локальна діляниця, контрольно-пропускний пункт) – 5 випадків;

у приміщеннях сектору максимального рівня безпеки, діляниці посиленого контролю, приміщенні камерного типу, камерах дисциплінарного ізолятора та прогулянкових двориках – 12 випадків.

Події, що мали місце у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань, відбулись:

на території СІЗО, УВП – 5 випадків;

у коридорі, біля камер, на одному із постів режимного корпусу – 4 випадки;

у приміщенні старшого по корпусу – 1 випадок;

безпосередньо в камері 9 випадків;

за межами території при спробі перекиду заборонених речей – 1 випадок;

у приміщенні медичної частини – 1 випадок;

у закладі міністерства охорони здоров'я (міська лікарня) – 1 випадок.

У другому питанні необхідно було зазначити орієнтовний час доби, темне чи освітлене місце в якому сталася конфліктна ситуація. Розглянувши місця і час доби, де відбувалися події, було встановлено,

що 90 % конфліктів сталися в освітленому місті, а тільки 10 % – у темному.

Проаналізувавши, в які години відбувалися конфлікти, ми розділили їх на певні проміжки часу, а саме:

з 06.00 до 09.00 – 3 випадки, це час від підйому до перезміни чергової зміни. Також протягом зазначеного часу відбуваються певні режимні заходи: фізична зарядка, ранковий туалет, заправлення ліжок, прибирання, ранковий огляд, перевірка, сніданок та розвід на роботу;

з 09.00 до 12.00 – 12 випадків, це робочий час;

з 12.00 до 14.00 – 10 випадків, це час припадає на обідню перерву;

з 14.00 до 18.00 – 9 випадків, протягом цього часу відбувається зняття з роботи, соціально-виховна та культурно-масова робота, вечірня перевірка;

з 18.00 до 22.00 – 15 випадків, в установі до ранку залишаються лише приблизно 20 осіб, це чергова зміна та співробітники які входять до оперативної групи. Також відбувається вечеря, телефонні розмови із своїми родичами, вільний час, вечірній туалет та підготовка до сну;

з 22.00 до 06.00 – 3 випадки, це час для сну [10].

Третє питання вимагало визначити часові характеристики, а саме загальний час конфліктної ситуації та час конкретних дій в її локалізації. Дослідивши, скільки тривали ці ситуації, ми визначили певні проміжки часу, які представлені на рис 1. Також було зазначено 7 випадків без вказаного часу.

Наступне питання: хто був ініціатором конфліктної ситуації та які причини створення конфлікту. Ініціатором конфліктної ситуації у всіх випадках був засуджений. Дистанція між правопорушником та співробітником залежала від обставин, за яких відбувалась подія, зокрема від 1 до 5 метрів.

Найбільш розповсюдженими причинами конфлікту респонденти вказали:

порушення режиму (вживання спиртних напоїв, провокація) – 29 разів;

непідкореність та провокування до агресивних силових дій (засуджені гуртом взяли в кільце, самосуд у великій камері 15 осіб) – 25 разів;

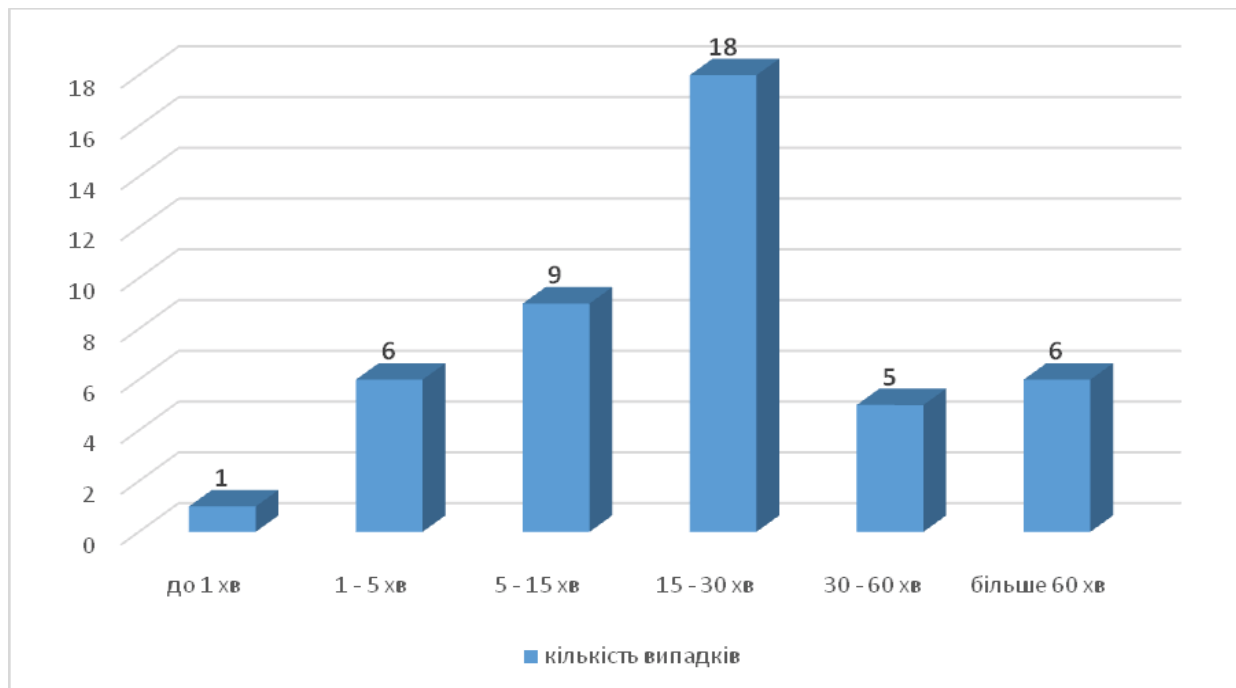

Рис. 1. Часові характеристики тривалості конфліктних ситуацій

невиконання законних вимог (перешкоджання проведенню обшуку, відмова переміщення до дисциплінарного ізолятора) – 5 разів; вилучення забороненого предмета – 3 рази.

Наступне питання визначає психологію порушника, його мотивацію, агресивність, емоційність, неадекватність тощо. Він своїми діями, нагнітаючи обстановку, власноруч породжує конфлікт і тим самим переступає закон. Респонденти мали змогу обирати декілька варіантів та поділитися своїми міркуваннями, з приводу того у якому морально-психологічному стані перебував правопорушник спричиняючи конфліктну ситуацію. Їхні думки розподілились так:

поводився агресивно (грав на публіку, проявляв грубість), зазначили 29 респондентів;

перебували в емоційному та збудженому стані (вели себе демонстративно, стан алкогольного сп'яніння), вказали 19 респондентів;

вели себе неадекватно (кидався із заточкою, перешкоджали або не бажали віддавати заборонені речі, утримували власні позиції), зауважили 19 респондентів;

були мотивовані (ненависть до конкретного співробітника, спроби маніпуляції, провокували на застосування фізичної сили, шантажували членоушкодженням), зазначили 8 респондентів.

Психологічний стан співробітника на виникнення екстремальної ситуації респонденти встановили такий:

більш за все співробітник перебуває у тривожному стані – 45 осіб;

відчуття страху – 5 осіб;

стан переляку – 4 особи.

Вищезазначені психологічні стани впливають на ефективність дій, а саме:

розгубленість у виборі дій – 26 осіб;

невпевненість – 25 осіб;

запізненість рішення – 14 осіб.

Відповідно до ст. 106 кримінально-виконавчого кодексу України, співробітники були вимушені застосовувати заходи фізичного впливу або спеціальні засоби з метою припинення протиправних дій з боку правопорушника. Респонденти поділилися своїм досвідом, за рахунок чого на практиці вирішуються ці конфлікти.

Застосування фізичної сили, а саме прийомів рукопашного бою (загин руки за спину) з одночасним застосуванням спеціальних засобів (наручників) – 16 випадків.

Застосування інших спеціальних засобів (Терен-4, кийок гумовий) – 4 випадки.

Також присутні варіанти вирішення конфлікту “за допомогою слів” (оголошено загальний збір персоналу, чисельна кількість співробітників значно перевищує правопорушників) – 7 випадків. Правопорушники самостійно відмовляються від своїх протиправних дій, ізоляція фігуранта від основної маси, шляхом перемовин доставлено в ДІЗО.

З метою найбільш раціонального вирішення конфлікту застосовувались тактичні моменти як з боку співробітників, так і з боку правопорушників.

Тактичні моменти, які застосовували співробітники:

хитрість (дати зрозуміти правопорушнику, що він у безпеці, робити відволікаючі рухи, а потім різко застосовувати фізичну силу) 25 разів;

обман (знайти компроміс, морально тиснути) 8 разів;

наполегливість (моральна стійкість, вмотивованість, не погоджуватись на компроміс, продемонструвати рішучість своїх намірів по застосуванню фізичної сили) 5 разів.

Тактичні моменти, які застосовували правопорушники:

хитрість (запевнив співробітників нібито ситуація вирішена, а потім схопив документи зі столу і почав рвати, симуляція погіршення самопочуття) 5 разів;

фізичний супротив (ззаду виконали захват за тулуб, під час одягання наручників, скориставшись розгубленістю співробітника вдарив останнього в область голови, блокування дверей, озброєння підручними засобами) 5 разів.

Систематизуючи відповіді респондентів стосовно кількості працівників і порушників безпосередньо під час всієї конфліктної ситуації, можна зробити певні висновки. У більшості випадків співробітники мають чисельну перевагу: 25 проти 11 випадків. Статистичні дані наведені нижче.

однакова кількість працівників та правопорушників – 9 випадків;

кількісна перевага працівників – 25 випадків;

незначна кількісна перевага правопорушників (не більше ніж у 2 рази) – 5 випадків;

значна кількісна перевага правопорушників (у 3–5 разів) – 3 випадки;

велика кількісна перевага правопорушників (у 6–9 разів) – 3 випадки;

дуже велика кількісна перевага правопорушників більше ніж у 20 разів – 2 випадки;

Вищенаведена статистика відповідає ступеню загрози для життя. Дані наведені на рис 2.

Після завершення конфліктної ситуації результат виявився таким:

позитивний, ніхто не був травмований, зазначили 23 особи;

позитивний, вказали 14 осіб;

позитивний, але були травмовані співробітники та правопорушники, відзначили 6 осіб;

негативний, ніхто не був травмований, повідомила 1 особа;

негативний, травмований співробітник, зауважила 1 особа;

негативний, режимні заходи не відбулись, зазначила 1 особа.

Рис. 2. Ступінь загрози для життя співробітника

Респонденти поділилися особистими пропозиціями з приводу таких ситуацій, які можна поділити на декілька груп.

Проводити теоретичні та практичні заняття з особовим складом стосовно можливих варіантів розгортання конфліктних ситуацій. Під час практичного відпрацювання приділяти особливу увагу тактичним діям, особистості та кількості правопорушників, місцю де відбувається-

ся подія з метою найбільш раціонального вибору для ефективного застосування фізичної сили та спеціальних засобів, а також проводити відео фіксацію з метою аналізу своїх дій. Досконало володіти нормативною базою щодо застосування сили, для того щоб вчасно прийняти правильне рішення та не було сумніву стосовно використання засобів і прийомів рукопашного бою. Також постійно підтримувати та удосконалювати свою фізичну підготовку.

Знати та виконувати свої функціональні обов'язки, діяти згідно інструкцій. На практиці не боятися застосовувати свої вміння та навички, пересуватися по території не по одному, зайвий раз не провокувати конфлікт.

Розуміти рівень криміногенної зараженості засудженого, тримати оптимальну дистанцію між правопорушниками. Морально тиснути на найбільш активних порушників режиму та швидко локалізувати від інших. Швидко приймати рішення при зміні поведінки правопорушника, психологічно бути готовим до несподіваного нападу.

Дії співробітників повинні бути спільні та злагоджені, кожен повинен чітко знати свою роль в подібних ситуаціях для якісного припинення конфліктної ситуації. Досвідчені співробітники постійно повинні навчати молодих працівників, як діяти в таких ситуаціях. Руки правопорушника завжди повинні бути на виду та повернутими долонями до вас, не вступати в суперечку, а виявити корінь проблеми. Бути готовим викликати допомогу у разі ускладнення обстановки.

Внести зміни в чинне законодавство щодо розширення переліку застосування спеціальних засобів, кількості попередження про їх застосування. Посилити відповідальність правопорушників за вчинення протиправних дій.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Під час дослідження визначено, за яких умов та причин відбуваються конфліктні ситуації, як психологічно співробітник та правопорушник поводить себе. З метою припинення протиправних дій як саме застосовувалися заходи фізичного впливу в різних ситуаціях, та-

кож знайшли варіанти вирішення конфлікту за допомогою тактичних моментів.

Подальші дослідження будуть спрямовані на розроблення методів, засобів, прийомів формування вмінь та навичок володіння заходами фізичного впливу працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України в різних нештатних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Петрик Д. П. Шляхи навчання самозахисту майбутніх офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України. *Наукові дискусії кафедри педагогіки, психології і методики фізичного виховання* : тези доповідей. Чернівці : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2016. С. 8–10.

2. Вако І. І. Технологія удосконалення техніки рукопашного бою майбутніх спеціалістів Служби безпеки України. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. Вип. 19. С. 37–42.

3. Малолепший С. Б., Калюжний М. Г., Хацаюк О. В. Коефіцієнти ефективності застосування заходів фізичного впливу правоохоронцями МВС України. *Честь і закон*. Наук. журн. 2017. № 1, Харків. С. 78–84.

4. Радзівський Р. М. Тензодинамометричні та просторово-часові характеристики захисної рухової реакції правоохоронця у відповідь на напад озброєного супротивника. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту*. 2014. № 11. С. 49–54.

5. Уилмор Дж. Х., Костил Д. Л. Физиология спорта и двигательной активности. Киев : Олимпийская литература, 1997. С. 367–380.

6. Гибли Д. Ф. Секреты боевых искусств мира. Рига : Ларо, 1991. 96 с.

7. Лоулер Д. Боевые искусства для женщин : практ. Руководство. Ростов н/Д. : Феникс, 2001. 363 с.

8. Пліско В. І., Радзівський Р. М. Навчання майбутніх правоохоронців в умінні упереджувати розвиток конфліктної ситуації за суб'єктивними ознаками. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт*. 2015. Вип. 129(2). С. 232–237.

9. Колб І. О. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених в Україні: теоретичні, правові та практичні засади : дис. д-ра ю. наук : 12.00.08 / Запоріжжя. Класич. приват. ун-т національна

академія наук України ін-т держави і права ім. В. В. Корецького. Запоріжжя, 2019. 553 с.

10. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ М-ва юстиції України від 28 сер. 2018 року № 2823/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18> (дата звернення: 15.04.2020)

Petryk Dmytro, Plisko Valeriy. Conditions of Using Measures of Physical Influence in Various Emergency Situations by Officers of the State Criminal and Executive Service of Ukraine

The object of the study is to consider the conditions, the causes of conflict situations, the psychology of the officer and the criminal, the use of measures of physical influence in different situations, as well as conflict resolution through tactical moments.

Methodology. In the article the author uses the following methods of research: questionnaire, pedagogical observation, analysis of documents and literature sources.

Scientific novelty. In the article the author proves the conditions of using measures of physical impact in different emergency situations by officers of the State criminal and executive service of Ukraine.

Conclusions. While researching the author defines the conditions and the causes of conflict situations, how psychologically the officer and the offender behave. In order to stop the illegal actions, how exactly the measures of physical influence were applied in different situations, also found options for resolving the conflict with the help of tactical moments.

In the article the author analyses scientific and methodical literature written by leading native specialists, normative and legal acts that deal directly with the State criminal and executive service of Ukraine. Agents of State Criminal and Executive Service of Ukraine participated in the research.

The author determines and describes the places of incidents. The author defines the approximate part of a day, dark or lighted place where the conflict situation occurred and its time characteristics. The author establishes the initiator of the conflict and the reasons for the conflict. The author analyses the psychology of the offender and the officer at the time of the conflict. The author defines the psychological states of the officer that affect the effectiveness of actions. The author defines the measures of physical influence and special means in practice these conflicts are resolved. The author found the most rational ways to resolve the conflict

and what tactical points were used on both sides. The author defines the number of the officers and the offenders took part in the incidents. The author determines the degree of threat to life. The author analyses who received injuries and what was the result of the end of the conflict situation.

Key words: State criminal and executive service of Ukraine; an officer; criminal; measures of physical influence; conflict situation.

References

1. Petryk D. P. (2016). Shliakhy navchannia samozakhystu maibutnikh ofitseriv Derzhavnoi kryminalno-vykonavchoi sluzhby Ukrainy. [Ways of training self-defense of future officers of the State Penitentiary Service of Ukraine.]. Naukovi dyskusii kafedry pedahohiky, psykholohii i metodyky fizychnoho vykhovannia : tezy dopovidei. Chernihiv : ChNPU imeni T. H. Shevchenka P. 8–10. [in Ukrainian].
2. Vako I. I. (2015). Tekhnolohiia udoskonalennia tekhniky rukopashnoho boiu maibutnikh spetsialistiv Sluzhby bezpeky Ukrainy. [Technology of improvement of hand-to-hand combat technique of future specialists of the Security Service of Ukraine]. Molodizhnyi naukovi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Vyp. 19. P. 37–42. [in Ukrainian].
3. Maloliepshyi S. B., Kaliuzhnyi M. H., Khatsaiuk O. V. (2017). Koefitsiienty efektyvnosti zastosuvannia zakhodiv fizychnoho vplyvu pravookhorontsiamy MVS Ukrainy. [Coefficients of efficiency of application of measures of physical influence by militiamen of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine] Chest i zakon. Nauk. zhurn. № 1, Kharkiv. P. 78–84 [in Ukrainian].
4. Radziievskiy R. M. (2014). Tenzodynamometrychni ta prostorovo – chasovi kharakterystyky zakhysnoi rukhovoї reaktsii pravookhorontsia u vidpovid na napad ozbroienoho suprotivnyka. [Tensodynamometric and spatial – temporal characteristics of the protective motor reaction of a law enforcement officer in response to an attack by an armed enemy]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia ta sportu.* № 11. P. 49–54 [in Ukrainian].
5. Uylmor Dzh. Kh., Kostyl D. L. (1997). Fyzyolohyia sporta y dvyhatelnoi aktyvnosti. [Physiology of sports and physical activity] Kyev : Olympyiskaia lyteratura. P. 367–380 [in Russian].
6. Hybly D. F. (1991). Sekretı boevikh yskusstv myra. [Secrets of the martial arts of the world]. Ryha : Laro. 96 p. [in Russian].

7. Louler D. (2001). Boevie yskusstva dlia zhenshchyn [Martial arts for women] : prakt. Rukovodstvo. Rostov-na-Donu : Fenyks. 363 p. [in Russian].

8. Plisko V. I., Radziievskiy R. M. (2015). Navchannia maibutnikh pravookhorontsiv v uminni uperedzhuvaty rozvytok konfliktnoi sytuatsii za subiektyvnymy oznakamy [Navigation of the Mayor's right of defense in order to manage ahead of time the development of a conflict situation for sub-active signs] Visnyk Chernihivskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu. Ser. Pedahohichni nauky. Fizychni vykhovannia i sport. Vyp. 129(2). P. 232–237. [in Ukrainian].

9. Kolb I. O. (2019). Zastosuvannia zakhodiv fizychnoho vplyvu, spetsialnykh zasobiv i zbroi do zasudzhennykh v Ukraini: teoretychni, pravovi ta praktychni zasady [Application of measures of physical influence, special means and weapons to convicts in Ukraine: theoretical, legal and practical principles] : dys. d-ra yu. nauk : 12.00.08 / Zaporizhzhia. Klasych. pryvat. un-t natsionalna akademiia nauk Ukrainy in-t derzhavy i prava im. V. V. Koretskoho. Zaporizhzhia, 553 p. [in Ukrainian].

10. Nakaz Ministerstva yustitsiyi Ukrayini “Pro zatverdzhennia Pravyl vnutrishnoho rozporiadku ustanov vykonannia pokaran” [About the statement of Rules of internal procedure of establishments of execution of punishments] vid 28 Serpnia 2018 roku № 2823/5 (2020, April 15). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18> [in Ukrainian]